

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В КРАЇНАХ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ**

Рівень вищої освіти
Галузь знань

Спеціальність
Освітня програма
Статус дисципліни
Мова навчання

Другий (магістерський)
05 Соціальні та
поведінкові науки
052 Політологія
Магістр політології
Вибіркова
Українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Громадянське суспільство в країнах Центральної Європи» для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія освітньої програми магістр політології.

Розробник: Басараб В.І., кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління

протокол № 14 від «27» червня 2023 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № 8 від «29» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

© Басараб В. І., 2023 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,3 самостійної роботи студента – 78	9-й	10-й
	Лекції:	
	24	10
	Практичні (семінарські):	
	18	4
Вид підсумкового контролю: залік	Самостійна робота:	
Форма підсумкового контролю: усна	78	106

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Громадянське суспільство в країнах Центральної Європи» - сформувані у студентів розгорнуте уявлення про громадянське суспільство в країнах Центральної Європи, систематизувати знання щодо принципів, форм, моделей та механізмів виникнення, розвитку та діяльності інституцій громадянського суспільства центральноєвропейських країн та особливостей їх впливу на органи державної влади і органи місцевого самоврядування.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- **інтегральна компетентність:** здатність розв'язувати складні задачі і проблеми дослідницького та/або інноваційного характеру у політичній сфері, що характеризується невизначеністю умов і вимог, із застосуванням фахових досліджень та/або здійснення інновацій
- **загальних компетентностей:**
  - здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК-01);
  - здатність проводити дослідження на відповідному рівні (ЗК-02);
  - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел(ЗК-04);
  - здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями (ЗК-05);
  - здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК-06);
  - вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми (ЗК-07);
  - спроможність працювати у міжнародному контексті (ЗК-09).
- **фахових компетентностей:**
  - критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів (ФК-03);
  - здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівнях (ФК-06);
  - здатність вирішувати задачі політико-адміністративного рівня та менеджменту на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях (ФК-09);
  - вміння застосовувати форми, інструменти та методи публічного управління, регіональної політики, місцевого самоврядування, партійного та виборчого менеджменту у європейських країнах у практичній професійній діяльності в Україні (ФК-10);
  - вміння аналізувати загальні та специфічні тенденції розвитку громадянського суспільства, його культурні особливості, ефективно взаємодіяти з неурядовими організаціями та групами інтересів, визначати основні потреби та проблеми у цій сфері (ФК-14);

- спроможність застосовувати методику аналізу великих масивів інформації, політичної діагностики загалом для оцінки, прогнозування, моделювання розвитку різних рівнів політичної сфери (**ФК-15**)

Крім того, вивчення вказаної вибіркової навчальної дисципліни дозволить здобувачам вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку елементів громадянського суспільства країн Центральної Європи та можливостей адаптації досвіду центральноєвропейських країн до вітчизняних умов в контексті євроінтеграційної стратегії України.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Громадянське суспільство в країнах Центральної Європи» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП)

- ОК. 03 Публічна політика та управління в країнах Центральної Європи
- ОК. 04 Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи
- ОК.06 Регіональна політика та місцеве самоврядування у країнах Центральної Європи (Regional polisy and lokal self-government in Central Europe)
- ОК. 07 Етнополітика у країнах Центральної Європи

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Громадянське суспільство в країнах Центральної Європи», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Приймати ефективні рішення з питань політики, політичних наук і дотичних проблем, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати розвиток політичних процесів; визначати фактори, що впливають на них і на досягнення поставлених цілей; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки політичних рішень.	ПРН-4
Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.	ПРН-6
Застосовувати кращі практики діяльності органів влади, територіальних громад, політичних та громадських організацій, аналітичних та інших професійних структур Центральної Європи у практичній діяльності в Україні.	ПРН-9
Враховувати у дослідницькій та консультаційній діяльності етнокультурні, етноконфесійні та етнопсихологічні параметри населення, зокрема центральноєвропейського регіону, їх	ПРН-10

вплив на публічну політику та політичний менеджмент, в тому числі в контексті антикризового управління.	
---	--

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Громадянське суспільство в країнах Центральної Європи»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Впроваджувати ефективні моделі партійного та виборчого менеджменту, зокрема апробовані в країнах Центральної Європи, у практичній політичній, професійній (консалтинговій, аналітичній, експертній, комунікаційній) діяльності, володіючи знаннями про закономірності та особливості розвитку партійних та виборчих систем.	ПРН-12
Застосовувати глобальний, міжнародний регіональний контекст до аналізу політичних явищ, відносин та тенденцій у політичній сфері України, розробляти прогнози та моделі розвитку різних сфер політичного та публічного життя, використовуючи досвід центральноєвропейських країн.	ПРН-13
Брати участь у дослідженні та у практичній діяльності щодо врегулювання, вирішення та попередження міжнародних конфліктів та криз, зокрема міграційного та етнополітичного характерів, вироблення відповідних рекомендацій національним та регіональним органам влади, міжнародним організаціям, іншим стейкхолдерам щодо збереження політичної та міжнародної стабільності.	ПРН-15
Застосовувати сучасні технології розробки, включно використання сучасних інформаційних систем та мереж у наукових дослідженнях та практичній політиці, для здійснення моніторингу соціально-політичної стабільності у громадах, регіонах України та Центральної Європи загалом.	ПРН-19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- презентація;
- аналітичне есе;
- аналітичний реферат;

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
10	5+10	5+10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	50	100
10	5+10	5+10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	25	5	25
Презентація	2	10	2	10
Реферат	1	10	1	10
Есе	1	5	1	5
Модульна контрольна робота		50		50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних тенденцій розвитку сучасних міжнародних та регіональних особливостей місцевого самоврядування та оцінити перспективні напрями формування сучасних територіальних громад в Україні. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до *«Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами оцінювання

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре		82-89
C	Добре		74-81
D	Задовільно		64-73
E	Задовільно		60-63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F	Незадовільно		0-34

6. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Форма навчання: денна			
	Усього	у тому числі		
лекції		практичні (семінарські)	самостійна робота	
8-й семестр				
Модуль 1				
Тема 1. Теоретичний аналіз концепції громадянського суспільства.	15	4	2	9
Тема 2. Перехід до демократії: порівняльні можливості розбудови громадянського суспільства в країнах Центральної Європи.	17	4	4	9
Тема 3. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Словаччійській Республіці.	13	2	2	9
Тема 4. Основні концепції розвитку громадянського суспільства в Чехії.	14	3	2	9
Модульна контрольна робота	1	1		
Разом за модуль	60	14	10	36
Модуль 2				
Тема 5. Специфіка формування громадянського суспільства в Польщі.	15	4	2	9
Тема 6. Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини.	17	4	4	9
Тема 7. «Третій сектор» Румунії як фактор антикорупційної політики.	13	4	2	9
Тема 8. Проблеми розвитку громадянського суспільства в країнах Центральної Європи за умов колізій Євроінтеграції кінця XX – початку XXI століття.	14	2	2	9
Модульна контрольна робота	1	1		
Разом за модуль	60	14	10	36
Разом за семестр	120	28	20	72

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Форма навчання: заочна			
	Усього	у тому числі		
лекції		практичні (семінарські)	самостійна робота	
Модуль 1				
Тема 1. Теоретичний аналіз концепції громадянського суспільства.	16	2		14
Тема 2. Перехід до демократії: порівняльні можливості розбудови громадянського суспільства в країнах Центральної Європи.	12		2	10
Тема 3. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці.	16	2		14
Тема 4. Основні концепції розвитку громадянського суспільства в Чехії.	16	2		14
Тема 5. Специфіка формування громадянського суспільства в Польщі.	16	2		14
Тема 6. Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини.	14		2	12
Тема 7. «Третій сектор» Румунії як фактор антикорупційної політики.	15	1		14
Тема 8. Проблеми розвитку громадянського суспільства в країнах Центральної Європи за умов колізій Євроінтеграції кінця XX – початку XXI століття.	14			14
Модульна контрольна робота	1	1		
Разом за модуль	120	10	4	106
Разом за семестр	120	10	4	106

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичний аналіз концепції громадянського суспільства.

Поняття громадянського суспільства, основні теоретико-методологічні підходи до його визначення. Моделі громадянського суспільства. Еволюція сутності поняття «громадянське суспільство». Громадянське суспільство як передумова свободи й демократії. Модерна парадигма: становлення та розвиток класичної теорії громадянського суспільства. Новітня парадигма: плюралізм відповідей на нові виклики. Громадянське суспільство і політика: ліберальне та комунітаристське трактування проблеми. «Соціалістичне громадянське суспільство» та процес дезінтеграції суб'єктів системи соціалізму. Національні особливості громадянських суспільств: приклад США та країн Західної Європи.

Тема 2. Перехід до демократії: порівняльні можливості розбудови громадянського суспільства в країнах Центральної Європи.

«Навздогінна модель» виникнення і розвитку громадянського суспільства у молодих демократіях держав Центрально-Східної Європи. Взаємозалежність інституцій правової держави та громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи. Утвердження громадянського суспільства в молодих демократіях. Досвід розвитку громадянського суспільства країн Центрально-Східної Європи та його значення для України. Громадянське суспільство як підсистема соціальної системи. Специфіка формування громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи. Про політико-правові інструменти формування громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. Місце і роль інститутів громадянського суспільства країн ЦСЄ в інтеграції до європейських політичних та економічних структур.

Тема 3. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці.

Політичні трансформації в Словаччині та їх вплив на формування громадянського суспільства. Роль неурядових організацій у боротьбі з авторитарними тенденціями у 1994-1998 роках. «Третій сектор» як один з рушіїв демократичних перетворень у Словаччині. Досвід реалізації потенціалу «третього сектора» в процесі посткомуністичної трансформації суспільства. Три основні сектори діяльності громадянського суспільства Словаччини (волонтерство, великі групи інтересів та організації загальнонаціонального масштабу). «Мозкові центри» словацького «третього сектора» (Центр економіки і соціальних аналізів (MESA10), Центр аналізу соціальної політики (SPACE), Інститут публічних питань (IVO), Словацька асоціація закордонної політики (SFPA), Фонд Ф. Хаєка). Протестна кампанія «Третій сектор SOS». Відцентрові процеси кінця 1990-х років та їх вплив на єдність громадянського суспільства Словаччини.

Тема 4. Основні концепції розвитку громадянського суспільства в Чехії.

Чеське протогромадянське суспільство кінця XVIII століття («Приватне вчене товариство» (1770), «Чеське енциклопедія» (1790), «Чеська матиця» (1831)). Виникнення Чехословацької держави (1918) як імпульс розвитку громадського

сектора. Занепад громадянського суспільства в Чехословаччині в період нацистського та комуністичного режимів. Дисидентський рух, самвидав, «Празька весна», Хартія-77 та протести 1989 року як етапи еволюції громадянського суспільства. «Оксамитова революція» (1989) – знакова подія на шляху до модернізації чехо-словацького суспільства. Чехія як «майже ідеальна лабораторія» постсоціалістичної трансформації. Дві концепції громадянського суспільства в Чехії (Вацлав Гавел і Вацлав Клаус). Особливості чеського «третього сектора» та ставлення населення до інститутів громадянського суспільства. Антикорупційні кампанії чеського громадянського суспільства («Реконструкція держави», «Відродження», «Центр прикладної економіки»). Рівень розвитку та ступінь сформованості громадянського суспільства в Чехії на сучасному етапі.

Тема 5. Специфіка формування громадянського суспільства в Польщі.

Протистояння суспільної самоорганізації та ворожої щодо неї держави в період полів Польщі. Збереження моральної чистоти польського суспільства та організація опору існуючому режиму в період соціалізму. Формування концепції громадянського суспільства в середовищі дисидентських рухів. «Солідарність» як усенародна форма громадянського суспільства та підґрунтя майбутньої демократичної держави у Польщі. Нові характеристики польського суспільства в умовах набуття членства в ЄС. Міграційна криза та її вплив на розвиток громадянського суспільства в сучасній Польщі.

Тема 6. Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини.

«Повернення» Угорщини в лоно європейської цивілізації на зламі століть. Етапи активізації громадянського суспільства в Угорському королівстві. Громадянське суспільство Угорщини в умовах політичної трансформації та в контексті євроінтеграційного поступу. Референдум як конституційна інституція волевиявлення громадян. Дезінтеграція угорського соціуму на початку 2000-х років та поділ суспільства на «лівих» і «правих». Домінування індивідуальних дій над колективними як особливість угорського громадянського суспільства. Національний характер, песимістичний менталітет, амбівалентність як фактори громадянського суспільства Угорщини. Плюралістична основа при формуванні громадянського суспільства Угорщини. Страйки, мітинги та масові демонстрації як форма прояву громадянської позиції в Угорщині. Політичний цинізм та етнічна нетолерантність та їх вплив на сучасний розвиток громадянського суспільства Угорщини.

Тема 7. «Третій сектор» Румунії як фактор антикорупційної політики.

Подолання спадщини багаторічного тоталітарного гноблення у суспільно-політичному житті Румунії. Динаміка громадянського оптимізму після 1989 року. Демократичний транзит у Румунії та рух до євроінтеграції як чинники формування громадянського суспільства. Низька громадянська компетентність, невиражений інтерес до політики і толерування корупційним практикам – головні особливості суспільного життя у Румунії у постсоціалістичний період. Чотири етапи становлення громадянського суспільства в Румунії. Роль громадянського суспільства в боротьбі з політичною корупцією в Румунії.

Тема 8. Проблеми розвитку громадянського суспільства в країнах Центральної Європи за умов колізій Євроінтеграції_кінця XX – початку XXI століття. (Балкани).

Повалення комуністичного режиму в Болгарії та поява неформальних угруповань колишньої комуністичної номенклатури. Громадянське суспільство Болгарії в протидії корупції на національному рівні. Вплив громадського суспільства на політичні процеси в республіці Болгарія. Церква як складова громадянського суспільства Болгарії. Громадянське суспільство Болгарії в умовах вступу до ЄС.

Існування окремих форм громадських організацій в Хорватії наприкінці XIX ст. та впродовж XX століття як своєрідні попередники формування громадянського суспільства. Закон 1982 року про соціальні організації та об'єднання громадян у Хорватії. Волонтерство, гуманітарні організації та організації з налагодження миру в період війни за незалежність. «Національна стратегія створення умов для розвитку громадянського суспільства» в Хорватії як приклад ефективної співпраці держави та громадянського суспільства в країнах Балканського регіону.

6.2. Темі практичних (семінарських, лабораторних) занять

	Назва теми	Кількість Годин	
		ден на	Заочна
	Тема 1. Теоретичний аналіз концепції громадянського суспільства.	2	
	Тема 2. Перехід до демократії: порівняльні можливості розбудови громадянського суспільства в країнах Центральної Європи.	4	2
	Тема 3. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці.	2	
	Тема 4. Основні концепції розвитку громадянського суспільства в Чехії.	2	
	Тема 5. Специфіка формування громадянського суспільства в Польщі.	2	
	Тема 6. Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини.	4	2
	Тема 7. «Третій сектор» Румунії як фактор антикорупційної політики.	2	

	Тема 8. Проблеми розвитку громадянського суспільства в країнах Центральної Європи за умов колізій Євроінтеграції кінця XX – початку XXI століття.	2	
	Разом	20	4

6.3. Самостійна робота

	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Тема 1. Особливості розвитку громадянського суспільства в країнах Західної Європи та США.	9	14
	Тема 2. Утвердження громадянського суспільства в молодих демократіях	9	10
	Тема 3. “Мозгові” центри словацького “Третього” сектора.	9	14
	Тема 4. Антикорупційні кампанії чеського громадянського суспільства.	9	14
	Тема 5. “Солідарність” як усенародна форма громадянського суспільства та підґрунтя майбутньої демократичної держави у Польщі.	9	14
	Тема 6. Політичний цинізм та етнічна нетолерантність і їх вплив на сучасний розвиток громадянського суспільства Угорщини.	9	12
	Тема 7. Чотири етапи становлення громадянського суспільства в Румунії.	9	14
	Тема 8. Волонтерство та гуманітарні організації Хорватії в період війни за незалежність	9	14
	Разом	72	106

Теми творчих робіт

1. Проблематика еволюції громадянського суспільства в Чехії.
2. Лібералізм, плюралізм і демократія та їх відбиток на традиції громадянської взаємодії в Чехії.
3. Дисидентський рух як елемент громадянського руху в Чехії.
4. Дві полярні концепції громадянського суспільства в Чехії (В. Гавел В. Клаус).
5. Роль громадянського суспільства в просуванні реформ у чеській республіці.
6. Трансформаційні процеси в Чеській республіці та їх вплив на громадянське суспільство.
7. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Чеській Республіці.
8. Особливості функціонування громадянського суспільства в Чеській Республіці.
9. Руйнівний вплив деструктивного інституту корупції в Чехії та громадянське суспільство.
10. Громадянське суспільство – активний лобіст антикорупційних ініціатив у Чехії.
11. Громадянське суспільство Румунії: досвід анти корупції.
12. Чотири віхи становлення громадянського суспільства в Румунії.
13. Особливості формування і еволюція громадянського суспільства в Болгарії.
14. Антикорупційні ініціативи болгарського суспільства: оцінка впливу на системну корупцію.
15. «Третій сектор» Хорватії в умовах нестійкості демократичних традицій публічного врядування.
16. Основні проекти громадянського суспільства Хорватії після закінчення Вітчизняної війни з Сербією.
17. Становлення громадянського суспільства в Республіці Польщі.
18. Хвилі розбудови громадянського суспільства в Польщі.
19. Польський досвід формування громадянського суспільства в країнах Центральної Європи.
20. Дисидентські рухи як чинники формування громадянського суспільства в Польщі.
21. Стан громадянського суспільства в Польщі «постсолідарнівської» доби.
22. Вплив католицької церкви на формування громадянського суспільства в Польщі.
23. Сучасний стан польського громадянського суспільства.
24. Діяльність громадянського суспільства в контексті європейської інтеграції.
25. Громадянське суспільство Угорщини в умовах політичної трансформації.
26. Євроінтеграційний поступ Угорщини та складності розвитку громадянського суспільства.
27. Роль референдумів як конституційної інституції волевиявлення громадян в Угорщині.
28. Домінування індивідуальних ідей над колективними як фактор специфіки громадянського суспільства в Угорщині.
29. Вплив національних традицій на політ .... Як елемент громадянського суспільства.
30. Етапи активізації громадянського суспільства в Угорщині.
31. Домінування патерналізму як елементу громадянського суспільства в Угорщині.
32. Полювання Орбана на «відьом Сороса» як фактор послаблення громадянського суспільства в Угорщині на сучасному етапі.

33. Роль громадянського суспільства в посткомуністичній трансформації Словаччини.
34. Чотири фази розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці.
35. Компанія «Третій сектор SOS» та її вплив на посилення демократії в Словацькій Республіці.
36. Падіння режиму ..... та його роль в об'єднанні громадянського суспільства навколо цінностей демократії.
37. «Третій» сектор та його роль в інтеграції Словаччини до євроатлантичної структури.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Зеленько Г. Взаємозалежність фаз демократизації і становлення громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2007. № 10. С. 86–100.
2. Зеленько Г. Інституціоналізація громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах (на прикладі країн Вишеградської групи та України): автореф. дис... д-ра політ, наук. Київ, 2007. 32 с.
3. Кірілі П. Модель посткомуністичної трансформації Чеської Республіки // Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та Україні: порівняльний аналіз. К.: Стилос, 2013. С. 16–30.
4. Кіш Є. *Науковий вісник Ужгородського університету*, Серія «Історія», вип., 1 (30), 2013. С. 99-103.
5. Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції. Ужгород: Ліра, 2008. 440 с.
6. Ключкович, А. Ю. Громадянське суспільство в сучасній Словаччині: особливості та проблеми функціонування. *Вісник НГУУ «КП»*. Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2018. № 3 (39). С. 74–78.
7. Ключкович А. Колапс посттоталітарного режиму в Чехословаччині (словацький контекст). *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. №17. С. 32–36.
8. Ключкович А. Політико-культурні аспекти посткомуністичної трансформації словацького суспільства. *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. №16. С. 19–23.
9. Ключкович А. Пряма демократія в Словаччині: інституційні та політичні аспекти функціонування. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. Київ, 2018. № 2 (38). С. 18–22.
10. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2019. 416 с.
11. Ключкович А. Розвиток взаємовідносин держави та неурядового сектору в Словацькій Республіці. *Гілея: науковий вісник*. Збірник наукових праць. Київ, 2018. Вип. 136 (9). С. 303–307.
12. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: монографія. Львів, 2002. 275 с.

13. Кушнар'ов І. Досвід нових держав-учасниць ЄС у боротьбі з політичною корупцією: приклад Болгарії *Матеріали міжн. наук.-практ. конф. «Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів»*. Одеса: Причорноморський центр дослідження проблем суспільства, 2017. С. 86–90.
14. Кушнар'ов І. Інструменти боротьби з політичною корупцією у країнах Центральної та Східної Європи: оцінка ефективності на прикладі Румунії та Болгарії. *Політикус*. 2017. № 4. С. 58–61.
15. Ленд'єл М. О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: Монографія. Ужгород, Мистецька лінія, 2011. 688 с.
16. Марадик Н. Особливості процесу переходу до демократії в Чеській республіці. *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. «Політологія, соціологія, філософія»*. – 2009. № 13. С. 125–128.
17. Марадик Н. Тенденції та перспективи розвитку громадянського суспільства в Чеській Республіці *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. «Політологія, соціологія, філософія»*. 2009. № 12. С. 164–168.
18. Марущак А. Сучасний стан польського громадянського суспільства / *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. 2021. С. 290-294.
19. Миндреску Ю. Особливості стратегічного планування антикорупційної політики в Румунії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*, 2020, №41: 174-184.
20. Окуньовська Ю. Вплив неурядових організацій Польщі на формування громадянського суспільства в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 125-133.
21. Приходько В. П. Трансформація масових громадянських рухів у Чехії та Словаччині в 1990–1991 рр.: порівняльний аналіз партійно-політичної структуризації. *Sarpatica – Карпатика*. 2002. № 16. С. 283–293.
22. Прохоров М. Формування правової бази функціонування ЗМІ Польщі як складника громадянського суспільства. *Панорама політологічних студій. Науковий вісник РДГУ*, 2015, Вип. 13. С. 156-164.
23. Наумкіна С., Кабанцева І. Антикорупційні ініціативи болгарського громадянського суспільства: оцінка впливу на системну корупцію. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*, 2018, 3: 58-64.
24. Ріхачкова В. Чеська Республіка: прозорість політичних інституцій та роль європейських інтеграційних процесів у підвищенні їх відкритості / В. Ріхачкова, В. Кріж // Шлях до ЄС Вишеградських країн: уроки для України. К. : Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2015. С. 22–37.
25. Телькінена Т. «Тиха сила» проти корупції, або Лобювання без міфів. *Юридичний вісник України*. 2016. № 32. С. 6–7.
26. Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН

України. К., 2004. 504 с.

27. Ткаченко І. Особливості функціонування громадянського суспільства в Чеській Республіці. «Третя хвиля» демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності. *Збірник наукових праць. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»* К.: В-во «Фенікс», 2015. с. 277-284.
28. Чекаленко Л. Специфіка формування громадянського суспільства в Республіці Польща. *Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: збірник наукових праць. Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. К.: Фоліант, 2012, 261-272.

Додаткова література

1. Глінські П. Третій сектор у Польщі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.khpg.org.ua/en/pda/index.php?id=1240385219>.
2. Шатилов М. Чехія: корупція як засіб проти корупції [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://p.dw.com/p/19DIx>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).-
2. <http://www.usaid.gov/ukraine>
3. Європейська Бізнес Асоціація. <http://www.eba.com.ua/uk>
4. Законодавство України. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a>
5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.-
6. <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
7. Науково-дослідний економічний інститут Міністерства
8. економіки України. <http://ndei.me.gov.ua/>
9. Національний інститут стратегічних досліджень. - <http://www.niss.gov.ua/>
10. Президент України. Офіційне інтернет-представництво.-
11. <http://www.president.gov.ua/>
12. Світовий банк. <http://www.worldbank.org/>
13. Український Союз промисловців і підприємців. <http://uspp.ua/>
14. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. - <http://www.kmu.gov.ua/control>
15. Kyiv Global. <http://www.kyivglobal.com/ua/>
16. Проект Закону України "Про лобізм" від 20 верес. 2016 р. № 5144
Електронний ресурс]. Режим доступу:
17. http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1
18. Проект Закону України "Про лобіювання" від 5 жовт. 2016 р.
<http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/>